

NYÍLT LEVELEK

a bukaresti román Kultur-Liga elnökéhez,

Vasile A. Urechea-hoz /11/

(Id. mű pp. 255-370.)

I.

Uram!

Nem ringatom magam illúziókba. Tudom jól, hogy e sorok sem önt, az elnököt, sem kétszázézer társát a Liga kebeléből nem fogják más útra terelni. Nem is szándékom. Önök előtt ellenvélemény nem létezik; a józan kritikát doronggal ütik agyon; önök ama bizonyos “moral insanity”-ben szenvednek, amely teljesen megtompítja az érzékeket az erkölcs tekinteteivel szemben. Hát ilyen emberekkel a szóbaállás kárba vesztett munka és fáradság. De bár kínomba kerül, mégis megteszem.

Azt kérdezem öntől, uram, bűn-e vagy kötelesség a hazaszeretet? Mert nekünk románoknak utóvégre ez a magyar föld a hazánk, és addig, amíg ez a föld a hazánk, annak törvényeit tiszteletben kell tartanunk, és vissza kell utasítanunk minden külbeavatkozást, bár testvéreinktől jöjjön az, ami minket ebben a hazaszeretetben, a polgári szent kötelességek teljesítésében meggátolnak. Ön és társai abban a hitben élnek, hogy mi románok kötelesek vagyunk az önök és az Európa által nyújtott segílyt a magyar állam jelenlegi szervezete ellen igénybe venni, ha ez így van, akkor mi elvesztettük lábaink alól a talajt, önök pedig harcukban a morált, a tisztességet eldobták maguktól.

Egy néhány szóval tartozom önnek.

Ön és a Liga, amelynek élén áll, a romániai sajtó, magán és félhivatalos, a magyar nemzet ellen Európában állítólag a mi, a magyarok által elnyomott románság érdekében szenvedélyes hajsztát indított meg. Ebben a kérdésben intézem önhöz soraimat.

Ami engem illet, és hazafias kötelességemhez képest az önök segílyét és Európa beleszólását belügyeinkbe a leghatározottabban visszautasítom, s a bajt, ha van, önök és

Európa nélkül óhajtom itthon megorvosolni. Ezen szent kötelességen kívül van még valami, ami minket arra készítet, hogy ne bízzunk önben és társaiban, hogy öntől a romanizmus jól felfogott érdekében megvonjuk szimpátiánkat. Megmondom, hogy mi.

A század embere vagyok; gondolkodó lény, észlelek, gondolkodom és ítélek. Élek az emberiség legszebb jogával és szabadságával, amelynek biztosításáért eddig milliók vére folyt. Önök azt a szabadságot még el nem ismerték. A földön nem ismerek szenteket; az ideáknak becsületes alapot követelek, nem hiszek vakon senkinek, még azoknak sem, akik az egyedül üdvözítő román kultúr Liga élén állanak. Sőt ellenkezőleg, minél nagyobb tartja magát valaki, s az magának minél nagyobb csalhatatlanságot követel, én annál nagyobb tökéletességet várok tőle, annál nagyobb szigorral bírálom meg szavait, tetteit. Ha nagynak találom, homlokán nem fogom megtépázni a babérokat, hanem beállok azok közé, akik dicsőíteni fogják. Előbb azonban megnézem s megtapogatom, hogy meg ne csalhasson.

Annak köszönje, uram, e sorokat, hogy a román kultúr Liga élén áll, tehát magasan, és hogy gyakori tolakodás és furfang útján Európában oly hatalommá nőtte ki magát, hogy önhöz képest a nagy Napoleon egyszerű liliputi, ami Európára nézve nem a leghízelgőbb körülmény. Egyébiránt Európa gyakran gondolkodott a könyökéből.

Pedig ön nem is nagy ember. Olyan, mint a vihar által a tengeren felvert tölcserben a legfelsőbb vízcsepp, mely magasan áll ugyan, de vihar múltán a sima tengeren ismét eltűnik. Olyan közönséges, középszerű, mint magam. Román és moldovai, mint én; egyetemi tanár és író, mint én; az ön kezéből sem kerültek ki különb románok, mint az enyémből.

És mégis köztünk a különbség óriási. Ön *bojár*, én *paraszt* ivadék. Ez a válút, innen indulunk kétfelé, hogy össze ne találkozhassunk sohasem. Az én őseim, kiket nem ismerek, az ön őseinek a barázdáiban perzselődtek, mint a szalonnabőr a lángon. Az ön ősei az én őseimet elnevezték "*ruman*"-nak, "*rob*"-nak (román, rab stb.); az én őseim pedig az önéit úgy hívták: *omide* (hernyók), akik megrágtak minden zöld ágat, hogy az én őseim emiatt megőrölt fahéjon és kukoricacsutkákon rágódtak. De az én őseim így is ezen a hitvány ételen, rabszolgák gyanánt is megtartották a bojárok számára a román nemzetiséget, a nyelvet, a szokást, amiket akkor önök megvetettek, s amelyekkel ma annyira büszkélkednek; - önök pedig a jólétben elárulták és feladták mindazokat a szlávoknak, a görögnek, amiért mi ma önöket egyáltalában meg nem dicsérhetjük.

Láthatja, tehát, uram, hogy a századok viharai folytán őseim szenvedése révén van bennem valami, ami önből hiányzik, az elpusztíthatatlan szeretet a nép iránt, amelyből támadtam. Én megértem és átérzem a barázdában elhangzó dalt, mire ön egészen hidegen marad. Ön a népet mozgó semminek, talpnak tekinti, amelyre fel kell hágni, hogy magasabb legyen, én pedig önt le szeretném onnan ütni, hogy közönséges legyen, mint én, hogy megsemmisüljön, hogy léha, könnyelmű játékkal veszedelmet többé ne hozhasson a sokat szenvedett népre. Én a keserves munkával megszerzett vagyon birtokosaként bölcsen, józanon és mérsékelten dolgoznék, hogy a vagyont biztosítsam és megnöveljem az utódok számára, ön az öröklött vagyon pazarló örökösöként azzal könnyelműen bánik el, azt hazard játékokba fekteti, hogy holnap mindnyájunkat ismét koldussá tehessen. Ez az, ami arra készítet, hogy önnel egy úton ne haladjak.

Láthatja, uram, hogy jogom van szólani, és joga van a szédelő politika elnöke, képviselője ellen fellépni minden románnak, aki szereti népét, és félti annak jövőjét. Ha önnek, egyetemi tanár létére, szabad a politizáló Liga élén állani, nekem szabad önt és tényeit megbírálni, sőt kötelességem, mert önnek könnyű játszani, de a népnek nem; ön gazdag, a nép szegény; ön két kézzel szórja a nemzet pénzét, az ön népe koldus; ön holnap, mint bojár, könnyen orosz vagy görög lehet ismét, de a népnek románnak kell maradni mindig.

Azért a mi útjaink soha sem találkozhatnak. És nem találkozhatnak a mi útjaink azért, mert én a sokat szenvedett román nép érdekében becsületes politikát szeretnék megteremteni, önök pedig azt hirdetik, hogy a politikában a becsületnek, a tisztességnek nincs helye; a nemzetért minden meg van engedve: a hazudozás, a rágalom, a történelem világos adatainak meghamisítása, a nyilvánvaló tények letagadása, és be nem ismerése semminek, ami az ellenfélben erény. Én, mint tanár, kívánom, hogy a nemzet ifjúsága tanuljon; ön az ifjúságot politikai kalandorságra használja fel; én a fiatal, tizenhat éves román nemzeti állam jövőjét a kultúrában fedezem fel, és követelem, hogy a nemzet a saját államában minden erejét a nemzeti kultúra fejlesztésére összpontosítsa, ön külföldi elégületlen kapzsi szédelgők szavai után indulva, a nemzet idegeit ezek szolgálatában sorvasztja el. Követelem, hogy a román nép kulturális téren becsületes munkával győzze le, ha vannak, vetélytársait, ön a nyelveskedéssel, a szóval és rágalomokkal akar győzedelmeskedni. Azért önök elneveznek engem *renegátnak*, én pedig önöket a világ legelső politikai szédelgőinek tartom, akik Európa-szerre szalámit prédikálnak, otthon pedig széllal töltött hurkákkal traktálják polgártársaikat.

Én azt hirdetem, hogy önöknek ott a fiatal államban sok a teendőjük, és pénzüknek ezer helye van, önök azt mondják, hogy míg mi, külföldön élő testvéreik, jajgatunk, addig minden gondolatjuk és pénzük a mienk. Csakhogy mi mindig jajgatni fogunk, hogy önöket állandóan megfejlessük. Én békét, önök háborút prédikálnak; én munkát, önök léhaságot; én szeretetet minden irányban, önök gyűlöletet; én áldást, önök átkot. Én kultúra, vagyon nélkül a latin eredetre nem adok semmit, önök egész jövőjüket erre az egy kártyára fektetik, és nem dolgoznak semmit. A legízesebb almának a magva vadoncokat terem, nemessé ismét csak új oltással lehet. Szerintem a becsületes munka, a kultúra nemesít, önök a politikai dulakodásban, a milliók haszontalan elfecsérlésében keresik a latin nemességet. Köztünk tehát a különbség óriási, a válaszfal áthidalhatatlan.

Nem tudom, sikerülni fog-e valaha önnek és társainak akár tetteimből, akár irataimból, életem egész lefolyásából, gondolkodásomból bebizonyítani, hogy én "renegát" vagyok, én azonban bebizonyítom, hogy az önnek és társainak politikájáról, magatartásáról megalkotott fogalmaim egészen igazak. Ez a célom, s ha önön és társain a moral insanity nem vett még teljesen erőt, *el fogják ismerni*, ha az igazság iránt érzékük egészen meg nem kopott, úgy be fogják látni, hogy az az út, amelyen Európában kalandoznak, nem a tisztesség útja; az elvek pedig, amelyeket hirdetnek, a nemzetközi tisztességgel, a logikával, humanitással, a joggal és a szabadelvűséggel semmi összefüggésben nincsenek.

Még egyet. Önt és társait Catargiu /13/ és bojár kormánya nemcsak támogatja, de úszítja is a magyarok ellen az európai hajzában. Ez nagy ügyesség tőle. A rendbontó elemeknek csinált ezáltal egy medret kifelé, hogy ő bent önökön tetszése szerint uralkodhassék. Önök pedig kormányokat döntöttek meg, fejedelmeket detronizáltak, most Catargiu békében él. És Európa, míg nyugaton nyaktiló alá hajtja az anarchistákat, addig a Ligában keleten őket felneveli; míg a francia a latin Caseriot /14/ mert meggyilkolta nagynevű elnökét, lefejezte, addig sokan a franciák közül segítik fenni a Liga anarchistáinak kését, hogy megöljenek egy nemzetet, amely pedig ezer év óta több szolgálatot tett kardjával és szabadságért lángoló szívével az európai civilizációnak, mint Carnot /15/ az ő nemzetének. Embert ölni tilos, nemzetet megölni szabad; kávéházakat légberöpíteni tilos, államokat felforgatni meg van engedve. Ez az újabb elmélet. Ám, ha megdicsérem Catargiut azon ügyességéért, hogy saját államának kártékony vizeit a szomszéd államok földjére vezette, meg kell rónom külügyi képviselőtünket, mely a maga élhetetlenségében a világon páratlanul áll, mert a világon ma egyetlen külügyi képviselőt túri a maga ügyeibe való beavatkozást, és ez a mienk.

És különösnek tartom az ön részéről uram, hogy míg a zabolátlan sajtóról és irodalomról könyvet írt (Despre literatura desfrânătă), most saját hazájában annak élére áll, pénzzel és anyaggal segíti, s amíg Bukovina elrablásáról (Răpirea Bucovinei) drámát teremtett, most arról nem beszél, hanem nekiront egy nagymúltú nemzetnek, melynek vitézségét ön előbbi munkáiban elismerte. Ezen könnyelműségért és következetlenségért nem tudnék önnel egy hajóban úszni.

Az államok lelki és testi szegényeiket tartoznak eltartani. Catargiu azokat kifelé indítja, a mások nyakára küldi; ez is új elmélet, ami bár ránézve praktikusnak bizonyult, a közmorál szempontjából azonban elutasítandó. És Cataragiunak meg a zabolátlan hazai sajtónak biztatgatása folytán önt és kétszázezer társát a Ligában az ország porából felkapta a forgószelel. Azt hiszik, hogy önök táncoltatják a forgószelet, pedig önök abban csak egyszerű porszemek, amelyben örülten forognak, és nem tudják, hogy miért. Önöknek most hízeleg a magasság, amelyet a forgószelelben elértek. Szegények! jaj lesz önöknek, mikor a forgószelel odavágja, vége lévén a komédiának.

Jól tudom én azt, hogy egy fiatal nemzet, mint a gyermek, egyik falból a másikba üti a fejét, amíg jártani megtanul. Egy fiatal nemzet széleskedhetik, nagyozolhat, mert tele van ábrándokkal, mint az az ifjú, aki lerázván magáról az iskolai port, azt hiszi, hogy körülötte forog a világ, lévén ő a földtekének éppen a központja. Az élelmesekek bár gyakran visszaéltek már az ifjak és az ifjú nemzetek ezen képzelgésével, még nem látok nagy veszedelmet benne. A veszedelmet abban látom, hogy ön és társai nagyozolásuk közben elveszítik a moralitás himporát, hogy játék közben kanócokkal kezdik gyújtogatni a szomszédházak fedelét, hogy elvesztik az erkölcsi egyensúlyt, az erény és a bűn iránti érzéket; a tisztesség és a becsület, a megengedett és a meg nem engedett dolgok közötti határvonalat összezavarják; hogy komoly munka helyett megszoknak egy könnyelmű kalandor életet, szóval abban, hogy önök az életet vétkezve kezdik meg, ami Catargiu személyes céljainak s uralkodásának használhat, de a nemzetnek nem. A veszedelmet abban látom, hogy önök a civilizáció keleti apostolainak hirdetik magukat, s nyugat felé a vad gyűlölet üszkével felperzselni törekednek a civilizáció eredményeit. Polgárháborút, hazaárulást, hűtlenséget hirdetnek a civilizáció nevében, minek folytán sajtójukon máris a delirium tremens csalhatatlan jelei mutatkoznak, hogy a komoly munkára máris képtelen; önökön pedig erőt vett egy bizonyos örvöngés, hogy képtelenek a gondolkodásra és a helyes ítélet megalkotására.

Uram, önnek éreznie kell, hogy nem nagyítok, s hogy az én álláspontom megdönthetetlen.

(pp. 257-263.)

II.

Uram!

Ön a történelemből tudni fogja, hogy ezelőtt mintegy ezer esztendővel egy Ázsiából bevándorló nép itt az országot a saját karjával és vérével meghódította, s elnevezte a maga nevével *Magyarországnak*. És ezer esztendő óta ez az állam egy percig sem szűnt meg *magyarnak* lenni, valamint, hogy az államban a *nemzet* is mindig magyar volt. És tudni fogja a történelemből azt is, hogy mi románok abban az időben a Balkánban éltünk, az albán, görög és bolgár nép között szétszóródva, akiktől és ahonnan vallásunkat, nyelvünket, szokásainkat, egész hitvilágunkat kölcsönöztük. Önnek, mint nyelvésznek és történésznek tudnia kell, hogy ennek a népnek a nyelvében, szokásaiban, viseletében, hitében is a görög, bolgár, az albán, szóval a balkáni befolyás töméntelen, ami a román népnek az együttélését azon népekkel illetőleg napnál világosabban bizonyítja, és hogy semmi sincs a gótból, az avar, a hun stb.

népek befolyásából, amelyek a magyarok bejövetele előtt Dáciában is éltek és uralkodtak, ami amellet bizonyít, hogy a románság ezekkel a népekkel nem is érintkezett. Ön mint historikus, 274 év után (Kr. u.), mikor a római uralom Dáciában megszűnt, a magyarok bejöveteléig, vagy azután is, a mai románságnak Dáciában egyetlen fegyvertényét sem tudja felmutatni; egyetlen küzdelmét a beözönlő barbárok ellen; a bizánci görög írók munkáiban egyetlen sort, a régiségtanban egy követ, amely arra vallana, hogy a magyarok bejövetele előtt ez a föld a románságé lett volna. Hazai okmányainkban a románság neve a honfoglalás után csak több századdal (1222) jó először elő; és az intézmény (kenézség), amellyel itt éltek, arra vall, hogy a bevándorlás a balkáni részekből történt. A bizánci írók a románságnak balkáni életéről azonban a magyarok bejövetele előtt többször tesznek említést. Amíg tehát a balkáni eredet mellett több történeti feljegyzés és a népnek egész valója tanúskodik, addig a dáciai eredetet egyetlen elfogadható dokumentum sem bizonyítja.

Jól tudom, hogy ön és társai a história mai álláspontjára nem adnak semmit, mert önök a tenyerükből megalkottak egy politikájuknak megfelelő históriát, amelytől el nem térnek; mint a gyermekek, csináltak egy játékszer, amelyet összetörni nem képesek. Ezzel a históriával önök, akiknek a fény és a világosság terjesztése kötelességük volna, megcsalnak egy nemzetet, sőt kiátkozzák maguk közül azt, aki önöknek vakon nem hisz. Ez az önök türelme a tudományosság terén. De ebben az önök által megcsinált históriában sem találtam feljegyezve sehol, hogy ez az állam a magyar honfoglalás óta valaha, bár egy pillanatig román lett volna, hogy az állam területén mi, románok, mint honfoglalók vagy autochton nép valaha tényező szerepet játsztunk volna.

Egészen világos tehát, hogy mi ebben az államban a magyarok bejövetele előtt sem voltunk urak, a magyarok alatt pedig abban mint államalkotó tényezők nem szerepeltünk; szerepeltünk mint jövevények balkáni szokásainkkal, vallásainkkal és intézményeinkkel; szerepeltünk mint faj, nemzetiség, de nemzet gyanánt soha. Ez az igazság!

A magyar állam és nemzet története ezer év alatt Európa színe előtt játszódott le. El nem takarható sem a folt, sem a fény. A nemzet természete visszatükröződik ezer éves történetéből. A jószándék felesleges, a rosszindulat már neki nem árthat. Ha ezer éves múltja és egészen konszolidált jelene meg nem védelmezi a magyart, úgy meg nem védelmezheti többé semmi sem. Ha ezer esztendő nem dokumentálta a magyarnak európai rátermettségét, egy jóindulatú röpirat nem fogja azt megtehetni. Ámde, nem is árthat neki semmiféle röpirat. És különösen nem árthat neki ön, uram, aki engesztelhetetlen gyűlölettől megvakítva már nem tudja megkülönböztetni a feketétől a fehért. Önre nézve ennek a nemzetnek egész története Európa térképén egy folt; a nemzet maga egy fekete pecsét, amelyben semmi fehér nincs.

Az olyan ember, aki az erkölcsi egyensúlyt ennyire elvesztette, akinek nincs érzéke már csak a rossz iránt, az nem árthat többé senkinek.

Ez a nemzet olyan mint más, vannak bűnei, de vannak erényei is. Nincs több bűne Európa legcivilizáltabb nemzeteinél; sok európai nemzetnél azonban különb. Már egyszer a románnál mindenesetre különb; és különbnek is kell lenni, mert kilencszáz esztendő óta kultúrája latin - a románoké szláv. Mi sokat verjük a szánkat a római származásunkkal, s ezen a réven követelünk Európától előnyt és szimpátiákat, de azért Rómában keresztre feszítenők a pápát, s Kievbe zarándokolunk; Kelet felé igyekezünk, míg a magyarok testestől, lelkestől már Nyugaton élnek.

A magyar nemzet királyai között vannak szentek, nagyok, vannak bölcsek, nagy hadvezérek, hódítók. A magyar nemzet maga mindig a szabadelvű intézményeket szerette; a szabadságharcában soha sem volt utolsó; segínyt adott az elnyomottaknak; keresztényies szokásaiban humánus és istenfélő. Szerette hazáját és királyát mindenek felett. Vérének nem

kímélte sem önmagáért, sem másokért; egy időben a kereszténységnek egyedüli oszlopa volt Európában. Hány példát hozzak fel minden egyes állításomra? Ennek a nemzetnek mindig voltak és lesznek ellenségei. Ha gyűlölték, azért gyűlölték, mert hagyományaihoz, intézményeihez, nyelvéhez, hazája függetlenségéhez nagy szeretetet tanúsított, azok védelmében mindig kardjához nyúlt, és nem kímélte vérért; hogy nem tűrt idegen jármót a nyakán, a maga földjén más urat, más tulajdonost nem ismert, mert a maga földjén szabadon akart élni. Ezért voltak és lesznek ellenségei. Ezer év óta több millió magyar vérezett el, hogy ez az állam a magyarnak, a nemzetiségeknek, a civilizációnak és a szabadságnak fenntartassék.

És ma ezer év, annyi kiontott vér, annyi harc és áldozat után előáll egy tizenhat esztendő fejletlen állam elfogult történésze a Liga élén, és hirdeti, hogy a magyar nemzet, mert a saját területén a saját nyelvével és a saját ezer esztendő szabadságával él, *barbár, vandál, ázsiai horda*, amelyet ki kell irtani a föld színéről, mint a sáskát, amely mindent elpusztít; hogy intézményei, törvényei, egész alkotmánya, amelyért egy nemzet annyi századon át küzdött, semmit érő rongy, útjában álló az európai kultúrának és szabadelvűségnek. Nem tartja-e ön ezt a fellépést legalábbis nevetségesnek? Nem tartja-e nevetségesnek, hogy ön és társai harminc-negyven éves kultúrájukkal megleckéztetnek egy ezer éves múltú nemzetet, hogy annak országát ön és társai ma minden érdek nélkül, tisztán a latin származás révén, maguknak követeljék? És még akadnak Európában emberek, akik önöknek segédkezet nyújtanak abban a harcban, amely minden egyéb, csak tisztességes nem lehet.

Uram, ha ön és társai fiatal államukban valami tökéletes lények volnának; ha önök a magyart türelemben, szabadelvűségben, azokban az érdekekben, amelyeket a magyar állam ezer év alatt az európai szabad eszmék, civilizáció és kultúra terén szerzett, csak megközelítenék; ha a román fejedelemségek szlávságával és görögségével szemben magát a román kultúrát, irodalmat, nyelvet, nemzetiséget nem a magyar állam biztosította volna, még azt mondanám, teheti ön és társai a Ligából, hogy egy elfogulatlan európai ítélőszék elé vigye a magyarok ügyét, de így, minden érdek nélkül, tisztán egy latin eredetért, amelyet ön semmi esetre sem érdemel meg, mert visszaél vele, megtorlást követelni oly képzelt bűnökért, amelyekben önök otthon nyakig úsznak, oly vakmerőség és impertinencia, aminővel a művelt nyugaton nem találkozhatunk.

A magyar nemzet olyan, amilyennek látszik. Nem szépíti sem múltját, sem jelenét; bevallja hibáit, elismeri tévedéseit, bűneit. A földtekén még nem volt tökéletes nemzet. Csak ön állítja a román nemzetéről, hogy az, csak ön és a Liga akarja a román népet, annak múltját, jelenét, erkölcsét olyannak feltüntetni, amilyen nem volt, és amilyen nincs. Ön szerint a román nemzet egy befejezett tökéletesség, haladnia már többé nem kell, s csak egy fogyatkozása van, hogy Erdélyt a Tiszáig még nem bírja. Ezért barbárok a magyarok, és ezért kell őket Európából kikergetni, s országukat a latin elemnek átadni. Uram, hazugságoktól és rágalmaktól duzzadó röpiratokkal még nem foglaltak el országokat.

Én, mint gondolkodó és aggódó magyar honpolgár, a magyar kormányzat és társadalom mulasztásait, hibáit és bűneit nemcsak feltártam, de ostromoztam is (l. Magyarok, Románok c. röpiratomat). Megbíraltam belső állapotainkat, s a magyarokkal sem voltam kíméletesebb. Az ügyet azonban nem vittem a külföld elé. A magyar sajtó és társadalom nem fojtott meg, mint megfojtana a Liga bármely tagja, mert szédelgései ellen nyíltan felléptem. A magyar elismeri a kritika jogosultságát bárki részéről, a Liga nem; egyetértés és együttérzés egy államban sem érhető el, különösen bajos ezt elérni egy soknemzetiségű államban, amelynek minden érdekeket kielégítő kormányformáját a világ bölcsei még fel nem fedezték. Igenis, a magyar állam területén, a társadalomban, kormányrendszerben vannak hibák és történetek mulasztások, amelyek az állampolgárokat sokszor aggodalommal töltötték el. A világon nincs

is tökéletes alkotmány és az állampolgároknak teljes boldogsága. Azért vannak a parlamenti ellenzékek nálunk, mint más államokban a világon.

De bár a magyar állam területén nyilvánvaló hibák és mulasztások észlelhetők - kérdem Urechea urat, mi köze önnek azokhoz? Mi köze önnek, egy idegen állam polgárának ahhoz, hogy nálunk társadalmi és kormányzati téren hibák történnek, amikor mi az ön államának hasonló, sőt nagyobb hibáit és bűneit meg nem bíráljuk, s azokat Európa színe elé nem hurcoljuk? Miféle impertinenciával mer ön egy alkotmányos állam belső ügyeinek rendezéséhez hozzányúlni, követelni más kormányformát, más intézményeket, amikor nekünk az önök kormányformájához és államintézményeihez semmi közünk? Kérdem, miféle erkölcsi fogyatkozásnál fogva lázítja ön és segíti pénzzel a magyar állam polgárságának egyik töredékét, hurcoltatja húszanként börtönbe, hogy megtagadják a köteles hűséget a hazához és a királyhoz azért, mert a parlament nem ad az államnak oly kormányformát, amilyent önök, külföldiek, saját céljaik szempontjából jónak kikomponáltak? Miféle jogon csalogatja ön és társai a mi ifjainkat kifelé, fogadja kitüntetéssel elítélteinket, magasztalja és rendezi alkotmányellenes harcukat, amikor civilizáció és konszolidált társadalmi rend a fennálló törvényeknek tiszteletét parancsolja? És különösen miféle szemérmertlenséggel mernek önök Európa színe elé lépve megtorlást követelni egy idegen állammal szemben, amikor önök fiatal államukban a humanitás s a szabadelvűség ellen százszor többet hibáznak és vétkeznek. Avagy Európa az önök függetlenségét, királyságát azért biztosította, hogy a nemzet anyagi és szellemi erőinek belső kifejtése helyett először is Ligát alakítsanak, amellyel a szomszéd államok függetlenségét és szabadságát veszélyeztessék? Azért kellett önöknek királyság, hogy abból azokban az államokban, amelyekben román elem lakozik, a közrendet felforgassák, s általa veszélyeztessék az európai békét? Hát önöknek nincs otthon már semmi teendőjük, tizenhat évi függetlenség után befejezték volna feladatukat, amit más állam és nemzet ezer év után sem tudott teljesíteni?

Román vagyok, de az én románitásom nem terjedhet odáig, hogy önt és társait a nemzetet és az államot veszélyeztető szédelgéseikben, külföldi kalandozásaikban kövessem. Az én románitásom a nemzet belső erőinek kifejtését parancsolja.

Vajon mit szólnának önök ahhoz, ha valaki az önök belügyeit Európa elé hurcolná? Ha önöket bevádolná, hogy

1./ 700.000 zsidót a berlini szerződés nyílt rendelkezései ellenére, megfosztanak minden polgári jogtól. Önöknek van annyi eszük, hogy megadóztassák és katonáknak besorozzák őket, de ahhoz már nincs elég igazságérzékük, hogy őket a nyújtott pénz- és véráldozat árán állampolgári jogokkal lássák el. A román állam területén a humanitás és civilizáció tekinteteinek lábbal taposásával önök 700.000 embert szolgaságban tartanak, pedig azok a legrégebbi időktől fogva éppen oly szülőttei annak az államnak, mint önök. Különös, hogy éppen ön, a szenátor, a Liga elnöke, aki a humanitás nevében más államok minden jogokkal felruházott polgárai számára még több jogokat követel, otthon a szenátusban azt a humanitást ellöki magától, hirdetvén, hogy a román állam területén csak román és csak görögkeleti bírhat állampolgári jogokkal.

2./ hogy Dobrudzsa többségben levő nem román ajkú népeire az anyaállam alkotmányát máig sem terjesztették ki; hogy azoknak a nemzet képviselőiben helyet nem adtak; hogy nyelvüket nem respektálják; hogy azokra az iskolákban és közhivatalokban a román nyelvet erőszakolják? Az önök háta megett Dobrudzsában a lenézett és üldözött mohamedán lakosság ezrével vándorol ki; a zsidóságot tisztán fajgyűlöletből eltoloncolják a határig; a humanitás és a civilizáció nevében kiüldözik.

3./ Önök nem nézik azt, hogy a latin faj mindenütt a katolikus vallást vallja hitének, sajtójukban nemcsak a zsidó, de a katolikus vallás ellen is hajsztát indítottak. A kat. vallást durva kifejezésekkel illetik, nem gondolnak arra, hogy ezáltal a latin népeket vallási meggyőződésükben, lelkiismereti szabadságukban durván megsértik.

4./ Önök, hogy a hazafiságban megsértett magyarok betörték Rațiunak / 12/ három utcai ablakát, egész Európát betöltötték a magyar nemzet vandalizmusával, barbárságával, azt hazudván, hogy ezen házakat alapjaikból összerontották. És gyűjtöttek is Rațiunak a három ablakért 10.000 forintnyi kárpótlást, amit ő ismételtén zsebre tett. És önök Bukarest városában megtámadtak egy védtelen magyar mulató társaságot, feltörték a társaság zárait, a társaság tulajdonát képező magyar zászlót nagy diadallal elhurcolták, összetépték, és nyilvánosan megégették. Ezt a hősiesség tényét ön, aki 3 ablakért a humanitás és a civilizáció nevében Európához fordult, egekig magasztalta azzal a sajtóval együtt, amelynek szája tele van, és tajtékzik a humanitás és a civilizáció nagy jelszavaitól, de amelynek követésétől oly távol áll, mint a zulukaffer Párizs szalonjaitól.

5./ És hirdetik a sajtó- és gondolatszabadságot, a magyar népnek türelmetlenségéről köteteket írtak össze akkor, amikor a román sajtó itt benn tele van szennyel a magyar nemzet ellen - önök pedig otthon legközelebről is megtámadták Krauss Hanst, a Gazeta de Colonia levelezőjét, feltörték fiókjait, kényszerítették a kéziratok kiadására; az *Adeverul* szerkesztőjét megverték, szerkesztőségét feldúlták, hogy a törvény kénytelen volt önöket 24.000 frank kártérítésre ítélni.

Vagy felemlítsem-e a “*Valeni nász*” színmű szerzőjének, az *Evenimentul* szerkesztőjének csúfos kiűzetését azért, mert ezen írók munkái az önök nagyvárosi hóbortjának nem hízelegtek? Önök tökéletesek; önökről írni ugyan szabad, de aki rosszat ír, annak hetediziglen jaj, mert mintha Istent káromolná, akit pedig önök egy cseppet sem szoktak megkímélni.

Önök, amíg a magyar állam polgárait saját államuk ellen való fellépésre, a külföld előtti bevádolásra izgatják, otthon kitépik azt a nyelvet, amely külföldön önök ellen szól, és letörik azt a kezdet, amely önök ellen ír. Ez az önök bámulatraméltó erkölcs és logikája.

6./ Mit szólna vajon ön és társai ahhoz, ha valaki Európa valamely nyilvános helyén kiállítaná a magyar állam ép, egészséges, értelmes, deli román parasztját és a szépségben páratlan szelistei parasztnőjét az önök sovány, elcsenevészesedett paraszt helótáival, és mondaná: íme az *elnyomott* magyar-román és íme a Liga által táplált, nevelt, védett romániai paraszt? Ezt a kiállítást a ligisták örök megsemmisülése szempontjából rendezni kellene.

Önök, ligisták elmennek mégis negyvenen Hágába, a világbéke kongresszusra, hogy annak szelíd levegőjét inficiálják az örök gyűlölködés, a visszavonás és ellenségeskedés mikrobaival akkor, amikor önök otthon saját népükkel, a humanitással, türelmességgel és szabadelvűséggel szemben annyit vétkeznek.

És önök 300.000 polgár aláírásával mégis az igazsághoz apellálnak (Apel la dreptate!), amikor otthon az igazság és a humanitás valódi lényegéről még fogalommal sem bírnak.

Minden állam között, melyben románok laknak, Törökország, Oroszország és Ausztria között, a román elem sehol sem oly szép, oly művelt, annyira gazdag, egyházában, társadalmában, sajtójában annyira szabad, mint a magyar államban. Ez a nyilvánvaló tény, mely bizonyításra nem szorult. Ma Európában nincsenek barbár nemzetek, barbár tények előfordulhatnak, de ilyen nemzetekről szó sem lehet. Amidőn tehát ön és társai azt az államalkotó nemzetet, mely fajrokonainkat minden nemzetek közül legtöbb szabadsággal látja el, barbárnak, vandálnak hirdetik, önökből nem a civilizáció, a humanitás, az igazság beszél, hanem az engesztelhetetlen gyűlölet egy nemzet iránt, amely saját hazájában, saját

szabadságával él, s amely önöknek, álmaiknak, hóbortjaiknak kősziklaként útjában áll; vagy beszéltet önökkel ilyeneket valamely idegen hatalom, melynek kezében önök egyszerű bábok; citromok, amelyeket kifacsarnak, aztán az utcára dobnak. Ha valami bele nem illik Európa mai civilizációjának, humanitásának és keresztényiségének keretébe, az mindenesetre az ön gyűlölete egy békés nemzet ellen, amely önnek semmit nem ártott, s amely a román kultúrának eddig minden népek közül a legnagyobb szolgálatot tette. Az ilyen féktelen gyűlölet igenis barbár.

Azt hiszem és tudom, hogy a magyarnak nincs kifogása az ellen, hogy ön és társai egy nagy román államról álmodozzanak, sőt az ellen sincs, hogy ön és társai Erdély elfoglalását is megálmodják, de már az ellen a leghatározottabban tiltakoznia kell, hogy önök gyermekes árulkodásokkal, badar hazugságokkal, rosszindulatú rágalmakkal küzdjenek; ne nyílt, becsületes ellenségként, hanem ordítózza szálljanak síkra, hogy őt becsületétől akarják megfosztani; kar helyett nyelveskedéssel és saját annyiszor hirdetett erejük és fölényük helyett mégis Európa egzaltáltjainak támogatását hozzák ellene forgalomba. A magyart eddig mindig a maga ereje mentette meg, a Liga és ön a mások pajzsa alá bújnak, s az által védik magukat.

Ez erősen jellemzi önt és dicsőségére nem válhatik semmiképp.

III.

Uram!

Bár jól tudom, hogy falra borsót hányok, mert ön és társai sokkal inkább neki vadultak már a magyaroknak, semhogy adjanak valamit a köztisztesség tekinteteire, mégis valamire figyelmeztetnem kell. Jó lesz önöknek evidenciában tartani amit beszélnek, amit írnak és amit tesznek, hogy legalább a következetesség, a komolyság látszatát megőrizzék. És mivel a román példabeszédként a fejtől szagosodik meg a hal, ezt különösen önnek ajánlanám, uram, nemcsak azért, mert elnök és egyetemi tanár, hanem mert már öreg ember is, akitől kissé csúf dolog, hogy így egymásnak ellentmondó dolgokkal demoralizáljon egy egész nemzetet. Önt a diákok azért választották meg a Liga élére, hogy legyen közöttük egy higgadt, komoly férfiú is, aki bölcsességével némileg fedezze a Liga szédelgéseit. Úgy látszik azonban, hogy ön azért illik olyan rettenetesen ennek a Ligának a keretébe, mert hatvan esztendeje dacára nagyobb gyermek mindenkinél. Ez kétségbeejtő állapot lehet tanár kollégáira nézve.

Erre a nagy gyermekségre mutat a *Deutsches Volksblatt* levelezőjével folytatott beszélgetése, egy interjú önnel, mely összejárta a világ sajtóját, mintha csak Bismarck nyilatkozott volna valamely fennforgó európai kérdéstről. Ne vegye zokon, ha én a *Tribunából* (162. sz.), tehát hiteles helyről vett ezen nyilatkozatát megbírálom.

A nevezett német lap levelezőjének ön mindenekelőtt azzal dicsekedett, hogy a Ligának 200.000 azaz *kétszázezer* tagja van, s hogy egy-egy tag havonként egy frankot fizet a Liga céljaira. Sok az önkéntes adomány is; ez az egész vagyon és jövedelem, mint állítja, "*erdélyi testvéreink politikai érdekében használtatik fel*". Csak közép számítást is véve, az ön által nyújtott adatok szerint a Liga évenként mintegy 2.500.000 fr., *kétmillió ötszáz ezer frankot* költ el "*erdélyi testvéreire*". Uram, ha ön, mint értelmes öreg ember, mint egyetemi tanár és jó hazafi azzal dicsekednék Európa előtt, hogy van egy testületük, a testületben 200.000 ember, akik évenként 2-3 millió frankot áldoznak a haza oltárára, a fiatal román állam kultúrájára, népére; hogy van 200.000 ember, akik szóval és tettel a román állam nemzeti műveltségének kifejtésére törekednek és dolgoznak, levennem kalapomat, és letérdelnék az ön nagysága előtt. De mikor az önök nemzeti kultúráját 5-6 ember szolgálja, parasztjuk "helóta" és

“csontváz”, és ön 200.000 embernek az erejét és vagyonát külföldi politikai kalandorságban emészti fel, szánnom kell önt, az ön hazafiságát és az ön románságát. Nincs a román királyságnak annyi vagyona, amit fel ne emésztene az erdélyiek leleményessége és kapzsiséga, jól jegyezzék meg!

De különösen szánnom kell önt azon erkölcsi megtévedéséért, hogy a “*kultúr*” célokra engedélyezett társaságból, a Ligából, ön a tanár és diáktársai, az alapszabályok nyílt és világos rendelkezései ellenére teremtettek egy politikai kalandor egyesületet, amelynek a román nép kultúrájával semmi köze nincs. Bámulva tapasztalom, hogy a nemzet kultúr-céljaira a nemzettől kieroszakolt 2-3 millió frank évi összeget önök nem arra használják fel, amire beszedik. Hát mindegy, ha önöknél a kormány, a közállapotok megengedik, hogy a kultúr-célokra begyűlt rengeteg vagyont minden számadás nélkül más célokra használhassák fel, pláne arra, hogy a román állammal barátságban élő szomszéd állam közrendjét és békéjét felforgassák, ám legyen, reánk nem tartozik, de az már reánk tartozik, amit ön állít, hogy *a Liga 2-3 millió franknyi évi jövedelme az erdélyi románság céljaira fordíttatik. Ez nyilvánvaló rágalom, amit a közmorál érdekében a leghatározottabban vissza kell utasítanunk.* Minden tétovázás nélkül kijelentem, hogy ön ezáltal az erdélyi románságot nyíltan rágalmazza és hazafiasságában bemocskolja. Az önök 2-3 millió frankjából az “erdélyi románság” kultúrája, közcélja, közérdeke egy fillért sem látott; egyetlen iskolánk nem segélyezettett, egyetlen rongyos gyermek fel nem öltöztetett, neveltetett, s egyáltalában az “erdélyi románság” a Liga pénzéből egy kanál vizet nem ivott.

A pénz azonban elkallódott, ez áll. És ha száz annyit fog a Liga a nemzet zsebéből kieroszakolni, az is el fog kallódní anélkül, hogy az “erdélyi románság” abból egy fillért is látna. Megmondjuk, hogy miképp! Először is önök otthon a Liga vagyonából úri módon költekeznek. Létesítettek fővárosukban egy gazdagon felszerelt központot, amelyben minden árulónak helye van, s amelyben minden tőlünk kivándorló szédelgő melegágyra és jó fizetésre talál. Ágenseik Európa-szerte százezreket kocsikáznak és pezsgőznek el - állítólag - az “erdélyi románság” érdekében. Az évenként önök által állítólag a mi érdekünkben termelt makulatúrák százezreket nyelnek el. Az egy “*Golgota*” című lázító irat nyomtatása és terjesztése a memorandum-pör alkalmából, melyen Rațiu, Lucaciu /13/ és társai akasztófükön függenek, valami 60 ezer - hatvanezer - frankba került. A külföldi agitáció százezreket nyelt el. A memorandum-pör rengeteg kiadásukba került. Az önök pazar és haszontalan költekezései után fennmaradó összeg, a resli, Erdélybe kerül.

Mi láttunk itt Erdélyben szegény ügyvédeket, hogy alig bírtak élni napról-napra, papokat és tanárokat, akik sok szükséggel küzdöttek a Liga létesülése előtt. Amint az önök ágensei lettek, nem láttak többé szükséget. Lucaciu elhagyta a papságot, Rațiu és mások felhagytak az ügyvédséggel, beállottak politikai utazóknak, eladták politikai önállóságukat; egész politikai feladatukat a külföldi Liga kezébe tették le. Így a mi politikánk többé nem volt a miénk; minket, akik egykor annyit adtunk a romanizmusra, a politikai utazók és a bukaresti tanulók a 2-3 millió frank évi jövedelem révén orrunknál fogva hurcolnak és mozgatnak ma is, mint valami fabábukat. Mézzel fogják a legyet, pénzzel a modern mártírokat. Az első házakat, az ügyvédek jószágokat vettek; utaznak, költenek, állítólag a mi érdekünkben. A mi érdekünkben egy néhány agitátor megvagyonosodik. Ezt látjuk. És látjuk azt is, hogy ezek napidíjért tömlöcből tömlöcbe járnak. Szívesen és bátran támadnak a fennálló rend ellen, mert pöreiket, a rabtartási költségeket fizeti a Liga, amellet ők is nagyobbak, mártírok, hősök. De hát uram, azért áldozik oly rengeteg vagyont össze a nemzet, hogy azt rabtartási költségként a magyar állam pénztáraiba beszolgáltassuk? Hogy önök makulatúrákat termeljenek, és egy pár élelmes hazafi a mártíromság révén meggazdagodjék? Mert hiszen én az erdélyi románság érdekét nem az ön ligai elnökösködésében, hallgatóinak gyakori kongresszusdi játékában, az

európai sajtó szórványos szimpatikus nyilatkozataiban, a magyar-gyűlöletben, a fennálló rend megtámadásában, a tömlöcsöködésben, a mártíromságban és egynéhány élelmes román hazafi meggazdagodásában látom, hanem abban, hogy a magyarral jóindulatúlag megértessük magunkat; ha vannak, bajainkat általuk megorvosoltassuk, hogy egymást szeretve békében éljünk, hogy szellemileg, anyagilag a romanizmus érdekében egyaránt megvagyonosodjunk! Hát nem ez volna a cél?

Nem, a Ligának a célja egészen más, csak hogy mi azzal a céllal hazaszeretetünket, hazafiságunkat nem tudjuk összeegyeztetni, valamint meg nem egyezők az önök nyilatkozatai sem a logikával, sem a tisztességgel, ami kiténik az alábbiakból.

Ön a Liga céljaira nézve a D. Volksblatt levelezője előtt így nyilatkozik:

“Dákoromán tendenciáink nincsenek...Mindenesetre azonban óhajtjuk, hogy Ausztria-Magyarország föderatív alkotmányt fogadjon el, ez volna biztosítéka a monarchia fennállásának, s az összes népek, tehát a románok szabad fejlődésének is.”

Még szembeötlőbb Besszarábiára vonatkozó nyilatkozata, ami összefügg a fennebbivel:

“Hogy inkább gondolunk a három millió magyarországi és erdélyi románságra, mint a besszarábiai félmillióra - igen természetes. Ezek már elidegenedtek tőlünk, azok azonban hűséges románok voltak mindig, s kikérték a mi segítségünket.”

Uram ön teljesen meg van zavarodva. Ebben a néhány mondatban a Liga elnöke annyi meg nem engedett dolgot és következtelenséget halmozott össze, hogy az ön egészsége felett méltán aggódhatnak azok, akik önhöz közel állnak. Ennyi következtelenség között nehéz is a fonalat megkapni, és legombolyítani a csomót, de megpróbálom.

Mit is mondott csak ön, a Liga elnöke? *“Dáko-román tendenciáink nincsenek.”* - E szerint önök Erdély elfoglalására nem is gondolnak.

Ön, uram, a D. Volksblattnak a levelezőjét bizonyosan bolondnak tartotta, mert feltette róla, hogy elhiszi önnek azt, amit neki mondott. Önnek úgy látszik két feje és két szája van, az egyikkel a diákokat, a másikkal Európa riportereit bolondítja; az egyiket otthon tartja, a másikat Európában utaztatja. Eh, uram, egy 200.000 taggal rendelkező társaság elnökének nem volna szabad játszisan szimulálni, köteles volna egyenes úton járni. Egy 200.000 taggal és milliókkal rendelkező társaság elnöke köteles volna ne csak otthon, de Európában is kijelenteni: *“Igen, mi Erdély meghódítására törekedtünk”*. Ezt az erkölcsi bátorságot megkövetelhetnők öntől, aki mindig az igazságra hivatkozik. Hiszen ön eddig Erdély elfoglalására tört, s Dáko-Románia megalapítását prédikálta! Ha elfelejtette, az ön tényeit emlékezetébe visszaidézem. Csak tavaly történt *Predeálon*, mikor a Liga zászlóinak átadásakor a következő mesével ragadta el a hallgatóságot:

“Volt egyszer egy császár (Traján), akinek három fia volt. Mielőtt a három ifjú világgá ment volna, az apa átadott nekik három keszkenőt, az egyiknek vereset (Románia), a másiknak sárgát (Bukovina), a harmadiknak kéket (Erdély), mindhárom egy egészből kihaló, és azt mondá nekik: Amikor ezt a három keszkenőt ismét egy rúdon egyesíteni fogjátok, az én birodalmam a tiétek leszen. (Tapsvihar) Rajta, ifjak, ezen birodalom megalkotására! (Szünni nem akaró tombolás.)”

Ez a mese volt tavaly az ön programja, amelynek ugyan se füle, se farka, de amelynek révén ön a magyar királyság határán frenetikus, eget verő tapsokat és ovációkat dugott zsebre. Nemcsak ön, de az utolsó csiripelő fűzfapoéta is hirdeti önöknél Dáko-Romániának a megalkotását, a magyaroknak a leigázását, kiirtását. Idézzek talán nem is kötet, de könyvtár számra menő részleteket a költőből, a sajtóból, az írókból? És tiltakozott-e valaha, vagy

tiltakozik-e jelenben valaki, egyes, testület vagy kormány, az elméknek ezen abortációja, a kedélyeknek ily oktan izgatása, a vágyaknak és reményeknek ily könnyelmű felgerjesztése ellen? Talán ön, talán más? Hát akkor mit hazudozik ön, s bolondítja a világot azzal, hogy a Ligának és önnek dáko-román tendenciái nincsenek, amikor azokat otthon nyíltan hirdetik? Hát akkor miért költene a román állam 2-3 millió frankot évenként, és miért sorakoznék ön mellé 200.000 ember? talán bizony a mi kultúránkért, amelyre egy fillért sem adott? talán a mi parasztságunkért, mely önöktől egy fillért sem látott? talán bizony Lucaciúért, hogy házakat és jószágot vehessen? Uram, az önök harca akkor lesz becsületes, amikor a hazudozást abból a harcból a becsületes harcolók ki fogják írtani; amikor eszméiket és jogaikat nem a hazudozás, ferdítés és rágalom trágyadombjaira, hanem a becsület és tisztesség szilárd kőalapjaira építik fel.

Ön és a Liga azonban mégiscsak akar valamit, akar egy *“federatív osztrák-magyar birodalmat”*. Risum teneatis... És az a riporter, akinek ön ezeket elmondta, nem kacagta ki önt: legalább nincs feljegyezve, hogy önt, mint politikai hóbortban szenvedőt, faképnél hagyta volna. E kijelentésére a világ mégsem számolt le egészen. Tehát ön *“federatív osztrák-magyar birodalmat”* akar.

A román királyság megalkotásáig a világ kezdete óta a dolgok sorja az volt, hogy a nagy hal, ha szája elé kerültek, elnyelte az apróbb halakat. A világ természetes rendje az volt, hogy a kis patak a folyóba folyjon. Ön a Liga tagjainak havi egy frankjával megváltoztatta a dolgok ezen természetes sorrendjét; a kis halak ön szerint holmi optikai fogásnál fogva ezentúl felfúvódva fognak megjelenni, hogy a nagyobb halak elnyelésére is alkalmasak lesznek.

Ön uram, a Ligával, s az egyfranknyi havi tagdíj befizetéssel az osztrák-magyar birodalmat más alapokra akarják fektetni. Egy négy és félmilliónyi kis állam döntő súlyt és befolyást akar gyakorolni egy európai nagyhatalomra. Ötmilliónyi egészen újkeletű, sok tekintetben rendezetlen állammal ön el akar nyeletni 40 millió embert. Megengedem, hogy az önök étvágya nagy lehet, azonban egy ilyen nagy operációhoz az appetitusnál egyéb is szükséges.

Mindegy, nyugodjunk meg Urechea úr nagy terveibe, és dicsérjük meg önt, uram, azért, hogy egy kis állam pénzét és fizikai erejét ilyen merész, eddig nem hallott és nem látott vállalatokba fekteti, de ez esetben mi volna a cselekvés természetes rendje és sorja? Ha ön és a Liga *“osztrák-magyar federatív államot”* akar, akkor önnek a hatalmasabb rész, Ausztria ellen kellene fordulnia; a Liga 200.000 tagját és azoknak havi frankját Ausztria ellen kellene mozgósítania, azt kellene először megdöntenie, annál is inkább, mert Bukovina is, amelynek *“elrablását”* ön egy drámában megörökítette, Ausztriában fekszik. Ön azonban Bukovina *“elrablásáért”* még a fülét se vakarta meg Ausztriának, és Bécs szilárdul áll. Ha ön és a Liga *“osztrák-magyar federatív államot”* akar, akkor a magyarok mellett legalább Ausztriát is meg kellett volna támadnia; legalább az lett volna a racionális eljárás, hogy a két állam ellen együttes, közös támadást intézzen, hogy a világrend, a románság érdekében mind a kettőben, az önök céljaihoz képest, egyszerre megváltoztassék. E helyett azonban látunk az önök részéről csodálatos következetlenséget és bámulatraméltó taktikát, amelynek végcélját felfogni képes nem vagyok, hogy gyűlöletük egész nagyságával egyedül a magyarok ellen toporzékolnak, a 200.000 tag és havi egy franknyi tagdíj egész hatalmát csak a magyarok ellen fordítják, Bécsben pedig rengeteg pénzzel rendeznek körmeneteket, levett kalappal járnak ajtóról ajtóra, minisztert látnak a harmadrendű lakásban, hajhásszák benne a jó barátokat, és amikor onnan formaliter eltoloncoltatnak, akkor sem elég bátrak támadni Ausztria ellen. Urechea úr, ha ön *“osztrák-magyar föderatív államot”* akar, hol ebben az eljárásban a logika?

Logikáról azonban ne beszéljünk. De hát akkor kérdem önt uram, ismeri-e ön egyáltalában a mi politikai törekvéseinket, céljainkat? Mert hiszen a magyar állam területén lakó románságnak programja van (1881), amelyben politikai vágyait és aspirációit lerakta, önnek pedig, aki 200.000 emberrel és 2-3 millió frankkal beleleegyedik a mi belügyeinkbe, mégis annyit tudni kellene, hogy azt az erőt és azt a vagyont mire használja fel! Ön azt mondja, hogy “föderatív osztrák-magyar államot” akar, a mi 1881-iki programunk erről az ön ideáljáról semmit sem tud. Abban egész más kérdésekről van szó. Ön tehát a 200.000 tag erejét és pénzét felhasználja a mi programunk pontjai ellenére, nem is a mi érdekünkben, hanem az önök politikai ostobaságaira. Ámbár igen szerettem volna, ha ön annak az ön által képzelt föderatív osztrák-magyar birodalomnak belső szerkezetéről, alkotmányáról is szóljon valamit, ezúttal lemondok arról, hogy annak megalkotásáig ön részletesebb felvilágosítást nyújtson. Különben is erre képtelennek tartom önt, mert ön ennek a két államnak a statisztikáját soha nem is látta, annak népességi, nyelvi és területi viszonyait nem is ismeri. (...)

Uram, ön az előtt a riporter előtt arcpirulás nélkül jelentette ki:

“Hogy inkább gondolunk a három milliónyi magyar- és erdélyi románságra, mint a besszarábiai félmillióra, *igen természetes. Ezek már elidegenedtek tőlünk, azok azonban mindig hűséges románok voltak, s kikérték a mi segítségünket.*”

(...) Önnek, aki oly magasan áll, 200.000 ember élén a Ligában, nem volna szabad az emberek hiszékenységét közönséges hazudozásokkal nyilvánosan meglopni. Nyíltan kijelentem: *ön és a Liga betolakodott a magyarországi románság kebléi ügyeibe, az erdélyi románság az önök segítségét pedig ki nem kérte soha.* Ellenkezőleg, az önök politikai kontárkodása és betolakodása ellen a nagyszebeni román komité 1891 augusztus 31-én világosan, nyíltan és határozottan tiltakozott is.

“A komité - így szól a nyilatkozat - végül a leghatározottabban kijelenti, hogy politikai irányára sem a múltban nem túrt, sem a jövőben nem fog túrni semmiféle idegen befolyást.” Az 1881-iki román program ezt a befolyást kizárta; az 1893. július 23 és 24-én Nagyszebenben tartott román közgyűlés hat pontból álló megállapodása az önök befolyását és segítségét merőben mellőzi. Hát mi egyáltalában nem tehetünk arról, ha ön és társai a házból való nyílt kiutasítást barátságos meghívásnak tekintik, s hogy önökben nincs annyi ildom és érzék észrevenni, hogy terhünkre vannak, s hogy helyzetünket a magyarokhoz való viszonyunkban nagyon megnehezítik. Mutasson ön egyetlen határozatot, egy sort, amelyre állítását alapítja? (...) Mikor és ki kérte ki az önök segélyét, az önök beavatkozását a mi belügyeinkbe? Erre feleljen ön! Arról igenis van tudomásunk, hogy önök valóságos fejő tehenei néhány kapzsi embernek Erdélyből; tudjuk, hogy innen gyakran utaznak át egyesek, akik az önök millióira spekulálnak; az is nyilvánvaló, hogy ezen élelmes hazafiak ezáltal maguknak elég pompás életet és vagyont biztosítottak, de hogy az önök segítségét a román komité, mint az erdélyi románság képviselője, valaha kikérte volna, nem áll. Látja tehát, uram, hogy ön (...) egy beszédében már harmadszor nem mond igazat... (...)

Semmi sem jellemzi azonban önt, a Ligát, s önöknek egész harcát oly élesen, mint a Besszarábiára vonatkozó állításai. Ön azt mondja a D. Volksblatt levelezőjének, hogy Besszarábia az anyaállamtól, Romániától elidegenedett, a magyar állam románságának ügyeibe pedig azért avatkozik, mert az mindig román volt, s az akar maradni jövőre is!

Különös! Napokig törtem a fejemet a mondás logikája felett. Úgy gondolkodtam: mi szükség van a Liga beavatkozására s 2-3 millió franknyi összeg kidobására az erdélyiek ügyeiben, ha azok mindig románok voltak, s azok akarnak maradni? S ha az erdélyi románok mint ilyenek tudtak élni századokon át, s ilyenekül fognak élni a jövőre is, bizonyosan ők

anyagi és szellemi tulajdonokkal, kincsekkel, termékenyítő szabadsággal és intézményekkel rendelkeznek, amelyek náluk ezt a romanitást a múltban biztosították, és a jövőben is biztosítani fogják. Megvizsgáltam az állapotokat, és úgy találtam, hogy Románia sajtóját, akadémiáját, közhangulatát erdélyiek igazgatják; hogy Románia számára az elnyomott erdélyi románság ad tanítót, tanárt, ügyvédet, mérnököt, gyógyszerészt, orvost, iparost, kereskedőt, szóval kultúrát, eszet és munkást. Abban tehát bizonyos voltam, hogy a magyarok uralma alatt élő románság oly belső erőre tett szert, ami az individuális lételt állandóan lehetőségessé teszi. De hát akkor mit keres a Liga ott az ő 200.000 tagjával..? (...) Ön az irodalomtörténet tanára, munkáiban eddig legalább arra tanította a világot, hogy a romanizmus eszméit a legrégebb és a legsötétebb időtől fogva az erdélyi románság tartotta fenn; hogy a román kultúra apostolai innen indultak kifelé; hogy a román fejedelemségekben a román kultúrát mi élesztettük és tartottuk fenn; hát ha mindez így van, és ez így is volt, mit akar ön most a XIX. század végén, a világosság és a szabadság századában az alkotmányos magyar állam területén..? (...)

De megütközöm uram az ön állításán is, hogy Besszarábia önöktől már elidegenedett, s hogy az önök segítségét nem akarja igénybe venni. Egy tartomány, mely az önök húsából való hús és vérből való vér, mely a román állam alkatrésze volt, alig tizenhat esztendei elszakadás után már önöket elfelejtette, önöktől *“elidegenedett”*; segítségüket nem akarja igénybe venni, önökről többé hallani sem akar! (...) Hát mit ért és mit ér az önök nemzeti kultúrája, tanítása akkor, ha 15 esztendő alatt oroszra, görögökre lesz az, aki önökhöz tartozott?

Hogy kezelték önök annyi időközön át ezt a Besszarábiát, annak románságát, hogy oly könnyen vált el önöktől, földjüktől, szokásaiktól, erkölcsüktől, hogy jobb neki ma az orosz járom, mint az önök szabadsága?

A tényeket szembeállítva, az önök barbarizmusa nagy. Ha önök szerint a világ legvadabb nemzete a magyar, aki alatt pedig a románság kultúrája sok századokon át magasra fejlődött, hogy annak a világánál önök ma is sütkérezhetnek, s aki alatt a románság ön szerint ma is mint román tud élni, akkor vajon milyen lehet önökre nézve az orosz, aki tizenhat esztendő alatt egy félmilliónál több románt megsemmisített? És ha önök a félmilliónál több román eltűnését szemhunyorítás nélkül tudták eltűnni, vajon mit érdemel ön, a Liga és annak 200.000 tagja, hogy vadul mégis arra a nemzetre tör, amely a néhány százezer bevándorló románt századokon át az önök számára három millióra felnevelte, és nemzeti kultúrájában megtartotta? Hiszen ha a magyar nemzet ma századok után önöknek néhány százezer telepítvényesből be tud számolni három millió ép, vagyonos, és a kultúrában előhaladott románnal, az orosz pedig tizenhat esztendő után, az önök szemeláttára felemészített félmilliónál több románt, ha önök a nemzeti kultúrmisszió feladatának némi tudatával bírnak, akkor azt a 200.000 ligai tagot és a 2-3 millió frankot évenként Európában nem a magyar, aki önöknek jól gazdálkodott, hanem az orosz ellen kellene mozgósítaniok...(...)

Ami engem illet, az önök szándékának tisztességében megrendül a hitem, és kétségbe esem az önök józansága felett.

(Id. mű pp. 273-285.)

IV.

Uram!

Jól tudom, hogy tényeim, gondolkodásom a mai román közvéleménybe ütköznek. Én arra a félrevezetett közvéleményre nem adok semmit. Csak sajnálni tudom. Ön és a társai a magyarok elleni igazságukat a félrevezetett közvélemény tomboló dühére alapítják, én

ellenkezőleg a józan okosságra, mely a tomboló szenvedélyt leigazza, s rombolásait nem helyeselheti. Bár milliók vannak önök mellett, s kevesen a pártomon, ez még nem jelenti azt, hogy a milliók részén van az igazság, csak azt, hogy milliókat vakított el a szenvedély, hogy milliók élnek még sötétségben, millióknál hiányzik még az önálló gondolkodás, a kritika, és hogy még milliókat lehet félrevezetni, szemmel látható ferdítésekkel, saját hazájuk valódi érdekei ellen. Dicséretére ez annak a nemzetnek, amely ezeket eltűri, nem válhatik sehogy.

A legsajnáltraméltóbb az egész mozgalomban az, hogy ön és társai szenvedélyüknek, utálatuknak és gyűlöletüknek a magyarok ellen feláldozzák a *koronát*, a *tudományt* és a *templomot*.

Van a román államnak Bukarestben egy tudományos akadémiaja, 1867-ben lett megalapítva az erdélyiek szellemi erejével. Önök ehhez is abban az időben csak a pénzt adták. Az akadémia kezdettől fogva I. Károly uralkodó védnöksége alatt áll, tehát a román korona fényében sülkézhetnek. A szabályzat értelmében a napi politika a tudományos akadémia köréből ki van zárva, ami nagyon természetes, mert a tudományt nem lehet ma a Catargiu, holnap pedig a Sturdza politikai szempontjából művelni; a politikai pártoskodást nem szabad bevinni a tudomány szentélyébe... (...)

Ha a román akadémia többségének a lojalitásról, az ildomról megfelelő fogalma volna, akkor az alapszabályokat nemcsak önmagukért, hanem azért is meg kellene tartania, *hogy a társaság élén a román király áll*, akinek személye a mi fogalmunk szerint szent és sérthetetlen. (...) A román akadémia a magyarországi s a magyar nemzettel barátságban élő tudósok, nemcsak, de az összes kültagok faképnél hagyhatták volna részben azért, mert megsértette a törvényt, beledobván magát a napi politika piszkító hullámaiba, s ezáltal valódi hivatásától eltért, részben, mert megsértett egy neki nem vétő nemzetet, a magyart.

(...) ...a román nép egész tudományossága, nemzeti érzülete a magyarok alatt élő románoknak köszönhető. Egy ellen az összes szavazatokkal *a bukaresti tudományos akadémia* az ön befolyása folytán *Európához, annak tudományos testületeihez egy politikai tartalmú felhívást* fogadott el és intézett *az erdélyi románság érdekében a magyar nemzet és állam ellen*. (...)

Már ha az akadémia leszállt a maga magasságából és részt vett a gyűlölködő és sorvasztó politikai mozgalmakban, legalább őrizte volna meg a maga komolyságát és méltóságát abban az iratban, amelyet fogalmazott, és Európában szétküldött, de mintha csak a Liga diákjai szédelegnének, vagy valamely anarchista társaság szólana, a világot tévútra akarván vezetni a maga céljai felől. (...)

Az akadémia felhívása elárulja a bombásztok, az üres frázisok, a körmönfont tévesztés nagymesterét, önt, uram, aki életében egyebet sem csinált, mint frázist gyártott; tanítás helyett könnyelműen lelkesített, nem a komoly munkára, hanem a pillangófogásra, a sorvasztó politikai szenvedélyekre. Az akadémia nem a tényleges állapotokból, a valóság- és igazságból indul ki, közönséges frázisok, utcáról felszedett ferdítések, öndicsérettől duzzadó semmiskedés, sajtóbeli felületesség és szenvedély, ártani akarás, gyűlölködés, és ami a legfőbb, a tényeknek a meghamisítása, elhazudozása az, amit ön elmond, uram, a bukaresti román "*tudományos*" akadémiaival.

A felhívás hű kivonata néhány sorban ez:

Az akadémia, mert a román történet kutatója és a nyelv fenntartója, kötelességének tartja e felhívással beavatkozni a magyarországi és erdélyi románság ügyeibe, s felhívni a művelt világot közbelépésre, hogy a világbéke a küzdelem elemésztésével biztosíttassék.

Ez a fellépés és beavatkozás indokolása.

A román nép majd kétezer év óta Európának védőbástyája, a civilizációnak őre, a nagy tetteknek művelője; *Stefan* cel Mare és *Mihai* Viteazul a kereszténységnek világraszóló szolgálatait a pápák is elismerték. "Amíg a román tartományok - mondja az akadémia - és a román nép hősei, kik közé *Hunyadi János* és *Corvin Mátyás* is számíthatók, helyt állottak a törökök előtt, *addig* azok nem tudtak Európa szívéhez férközni." De sőt akkor is, mikor a félhold lengett Budavára felett, s Magyarország pasalikja volt a töröknek, a román tartományok megmaradtak nemzeti uralkodóikkal és individualitásuk respektáltatott.

A románság a román államban és a szomszéd államokban mindenütt kiváló eréllyel támadt fel; *képességei és tanúsított haladása folytán ma igen magas és respektált polcot foglal el.*

"*A román elem ezen újjászületését - mondja az akadémia - minden európai nemzet örömmel fogadta,* és a románok, akik barátaikkal és jóttevőikkel szemben mindig telve voltak az elismeréstől, a legnagyobb ellenségeiket is ki tudták békíteni. *Csak a magyarokkal nem tud a románság egyetértésre jutni, a magyarok a román nemzet megsemmisítésére törnek.*"

"*A magyarok a románságtól azt követelik, hogy elfelejtse nyelvét, hagyja el vallását, szokásait, hogy az élet minden körülményei között magyarrá legyen.*"

Hozzá adja még azt is, hogy a magyarok által elnyomott románság vezetői, *mert a monarchia, a császár elé terjesztették a nép panaszait, Kolozsvárt öt esztendeig terjedő fogsággal voltak megbüntetve.*

Lehúzván róla a bombasztok kérgét, ez volna a "*tudományos*" testület felhívásának rövid foglalatja. Egy monstrum, amely Európa tudományos köreit bizonyára ámulatba fogja ejteni.

A román "*tudományos*" akadémia, mert "*a román história kutatója és a nyelv fenntartója*", kötelességének tartja politizálni és beavatkozni egy külföldi állam belügyeibe. (...) Szeretném tudni, hogy mit csinálna ön, uram, úgy a tisztelt akadémia, meg az őrzöngő sajtó, ha a román államban lakó más nemzetiségek külföldi akadémiai, tudományos testületei, az önök belügyeibe avatkoznának? Önök együttesen a dühöngés még eddig nem ismert magaslatára emelkednének, mert merészkedtek a nemzet jogait ezen nem román ajkúak, pláne a külföld előtt kétségbe vonni. A román "*tudományos*" akadémianak azonban annyi higgadtsága, belátása és tapintata már nincs, hogy hasonló szédelgéstől magát, a maga tagjait visszatartsa.

Sületlenség és nevetséges dolog a román tudományos akadémiától, a román történelem kutatója- és a nyelv fenntartójától az a sok üres gög és megeresztett bombaszt a román nép kétezer éves dicsőséges múltjáról, rendkívüli érdemeiről a civilizáció szolgálatában. Az önámítás és öndicsőítés sajnálatraméltó és nevetséges pöffeszkedése ez. Az akadémia a románok múltját összehasonlítván a magyarokéval, ezt árnyak, azt fénynek tüneti fel, és a fény sugar központjából kiragad két embert, *Stefan* és *Mihai* vajdákat, akiket a világ legnagyobb emberei közé sorol, akik vakítólag fénylenek; akik a magyar állam egész történetét, múltját semmivé teszik. Nevetséges kérdés.

A román történelem az akadémia jóvoltából ma már igen furcsa helyzetbe jutott. *Ez nem történelem többé, hanem önámítás;* annak a mestersége, hogy miképpen kell a szűnyogot elefánttá felfújni. A román történelemben az akadémia ma már azt hirdeti: "*A román elem nagy volt!*" Ez a kiindulási pont. Minden gondolat innen indul ki, és ide tér vissza. Az apró-cseprő események világtörténeti fontosságra emeltetnek; a szláv alfabetum ismerete az akadémia kezében pedig nagy kultúrtörténelmi tényné fejlődik, mintha bizony Európa egész kultúráját ezen szláv alfabetummal a román vajdaságok teremtették volna meg. Hát ez önámítás, és az akadémia efféléket hirdetvén rászéd és elámít egy egész nemzetet.

De legyen úgy; vegyük készpénznek a román akadémia állítását, hogy *a román elem nagy, dicső múlttal bír, hogy ma egy magas, mindenki által respektált polcot foglal el az európai koncertben*. A kutató ifjú, a gondolkodó polgár, ha sovinizta kábultságából észre tér, fel fogja vetni a kérdést: tisztelt akadémia, hol a bizonyíték? Hol vannak a nagy, a dicső tények, az a magas kultúra a múltban és a jelenben? Hisz két ezer esztendő csak sok idő; más népek kétezer év alatt meghódították a világot, letűntek és újjá születtek; egy ilyen “nagy” múlt, a nagy tetteknek, a nagy férfiaknak egész hosszú, de hosszú sorozatát mutatja fel, amit aztán az egész világ ismer, mindenki tud. “*Stefan cel Mare és Mihai Viteazul!*” fogja felelni az akadémia. Mindig csak ez. Ami engem illet, már nagyfokú idegesség vesz rajtam erőt e két névnek hallatára; úton-útfélen ez a két név, és sehol a harmadik. Ezt csiripeli minden madár, ezeknek a köpenyegével fedeznek minden hitványságot. “*Stefan cel Mare és Mihai Viteazul!*” Kétezer éves múltból két név, amellyel ma Bukarest utcáin minden szédelő takarózni szokott. E két név miatt nem tanul a diák, szárad el lábán a falusi paraszt, alakul a Liga és nem tanít többé a tanár. E két névvel a sovinizmus milliókat zsarol ki a polgárság zsebéből, és fecserlik el kalandokra. Pedig hát a kettőt az emberiség, a *világhistória* csak alig ismeri, és ha Romániában a történelmet kritikailag kezelnék, *Stefanról* kisüthetnék, hogy “*nagy*” nem lehetett, mert vérszomjúzó tigrisként kegyetlenkedett országa felett, országának függetlenségét pedig feladta a töröknek, s utóda már vazallus lett; *Mihai* pedig a *székely hadakkal* könnyen lehetett *vitéz*; jellem dolgában azonban nem állott ott, ahol a világtörténelem nagyságai állani szoktak.

Hát ennyi bombaszt után - kérdeni fogja tovább a polgár - ennyi az egész? A két ezer év története áll két névből és egyéb semmi? Hát ha nem volna meg véletlenül ez a két név, mi volna akkor? És én kérdelem, a román tudományos akadémia ma ezzel a két névvel akarja meghomályosítani a magyarok egész történetét, a honfoglalástól egész 1848-ig? A honfoglaló Árpádnak, a vezéreknek, Szent Istvánnak s az utána következő nagy királyoknak és hősöknek világraszóló, az európai eseményekre döntőleg ható összes tényeit, dicsőségét megsemmisítené két vajda néhány szerencsés csatája, s a pápának egyetlen elismerő bullája?

És kérdelem: miféle “*magas*” polcra jutott a román állam műveltsége ma, hogy az az egész világ által respektálva van? Talán az akadémiában képviselt tudományok művelői lökést adtak valamiben az általános emberi haladásnak? Talán önt, uram, az akadémikust, az egyetemi tanárt s a Liga elnökét, vagy mást, Európa tudományos világa valamely nagyobb irodalmi alkotása után ismeri? Talán az állam közérzete higgadt kritikát tűró és megfontoló? Talán az igazságérzet a magánszenvedélyen erőt tud venni; a belső állami rend iránti érzék megingathatatlan, s a nemzetközi jogok respektálása általános? Nem! Az akadémia pályázatai meddők, irodalom, művészet, tudomány pang, a kezdet kezdetének a nehézségeivel küzdenek. Dolgozik komolyan 5-6 ember, kétszáz ezer pedig tombol, mint ön, gyanúsít, rágalmaz és hamisít, mint ön, igazságtalan, elfogult és semmiféle kritikát nem tűró, mint ön, hogy a kormány és a szurony alig tudja fenntartani a nemzetközi jogok tiszteletét. Hát ez volna a magas, a világ által annyira respektált polc, mellyel Románia akadémiaja oly fennen dicsekszik?

Értsük meg uram egymást. Román vagyok, de magyar állampolgár. Fajom történetét nem kicsinyelem, de nem is nagyítom. Azzal, ami nincs, csak a bolond dicsekszik és a Liga. Meséket és álmokat szőni ma egy nemzet bolondítására, gyermek-éretlenség. Egy szemernyi igazság többet ér egy tenger hazugságnál. Hazám története, dicső múltja lelkesíteni tud. A román fejedelemségek múltja, Stefan és Mihai vajdák mellett is, az akadémia minden dicsekvő nagyítása dacára és a világ előtt csak ez: többnyire a bojároknek a villongása a vajdai székért; a vajdáknak emberpusztításai a vajdai szék megtartásáért; a bojárok és a vajdák között pedig a népnek nyomora és szenvedése. Így tanultam én a román históriát

közvetlen a román krónikásokból. A román elem ebben az áldatlan, szerencsétlen harcban szenvedni eleget szenvedett, de nem volt *nagy*, nem volt *“kultúrnép”*, amiről nem tehetek sem én, sem más. Ám nagy lehet a jövőben, művelt és derék, ezt a múltak szenvedéseiért méltán meg is érdemelheti. A Liga munkája azonban ezt a jövőt is mélyen aláássa. A Liga ezen munkájában a régi múltak szenvedélyeit látom forrongani, a régi szellemet, a személyes torzsalkodást, a gyűlölködést, amely minden áron rombolni akar anélkül, hogy újat tudna felépíteni. Emiatt, nem tehetek róla, engem a vajdaságok múltja nem lelkesít; a mai királyság belső forrongása pedig nem nyújt reményt a nagy jövőre, míg ön és társai a múlt hamis nagyságának festett tengerében úszván egy még nagyobb jövő képéről álmodik.

Hát ha ön és társai hazájuk elegyes múltját nagyítva ország-világ előtt büszkélkednek velem, lelkesedni tudtak őseik emlékein, s ez utóbbi természetes és kötelesség is, miféle impertinencia öntől és társaitól, a magyar állam románságától megkövetelni, hogy hazája múltján ne lelkesedjék, hanem beálljon önökhöz gyalázónak? Magyar állampolgárok vagyunk, a magyar királyság románjai kötelesek e királyság történetén, múltján, dicsőségén lelkesedni, ez az én felfogásom. A magyar királyság lobogóit sok román kar emelte diadalra, ez a múlt, ez a dicsőség közös, magyaroké, románoké egyaránt. Nekünk külön történetünk nincs. Itt voltunk már mielőtt a román vajdaságok megalakultak volna; a magyar királyság története tehát a mi történetünk is.

Igen is, - Hunyadi János, korának legnagyobb hadvezére és a fia Mátyás, a világ legnagyobb királyainak egyike, a magyar trónon az *“igazságos”*, román eredetűek. Ezt a magyar história is fennen hirdeti. De mit jelentsen ez? Azt, hogy a magyar királyság területén az érdem, a hazaszeretet a porból a trónig emelte az embert. (...)

A Hunyadiakat nem a román származás, a román hatás tette naggyá; a Hunyadiak nem azért voltak nagyok, mert ereikben román vér folyt, vagy hogy talán a *“román hősök”* tetteiből merítettek volna lelkesedést, hanem mert a magyar közszellem hatása alatt a hazaszereteten, a magyar hazafiúi erényekben magasra tudtak felemelkedni, s lelkesedni tudtak hazájuk múltján, hőseinek, nagyjainak dicső tettén. Sem a vér, sem a születés nem képez gátat; sem a vér, sem a születés nem nyújt erényt az érdemek megszerzéséhez a hazafiság, a hazaszeretet terén. A Hunyadiakból a magyar közszellem nagyokat teremtett, Lucaciuból, Rațiuból a Liga pénze hazaárulókat; - a Hunyadiak az ország nagyjainak dicső példáin indultak, - Rațiuek előtt a haza ellenségei világítanak, a Bach huszárok, a Horea és Axente-féle emberek; azok a haza földjéről kiverték az ellenséget, ezek behozták(...). A Hunyadiak nem is voltak és nem is lehettek soha *“román hősök”*, amint az akadémia magát kifejezi, hanem minden ízükben magyarok; a *“román hősiesség”* a Liga szerint a Horea és Cloșca, Iancu és Axente, Rațiu és Lucaci tetteiben, szóval a magyar nemzet és nemzetállam pusztítóinak tetteiben kulminál, a Hunyadiak nagyságát azok a dicsők teremtették meg, akik a nemzet és a nemzetállam dicsőségét emelték!

A román *“tudományos”* akadémia tehát, mikor a Hunyadiakat a *“román hősök”* közé számítja, vakmerően meghamisítja a múltat, meglopja a magyar szellem hatásának dicső eredményeit, amire a kétezer éves nagy múltú nemzet akadémiájának a közmorál szempontjából vetemednie szabad nem volna.

A román akadémia, ha már felhagy a tudomány művelésével, s a Liga szerepét veszi át; ha az utcai csavargók és rendzavarók közé vegyülve a nemzet és Európa előtt azok lobogóját lobogtatják, ajánljuk neki, tegyen legalább politikai előtanulmányokat, jelesen a nemzet és a nemzetiség közötti különbséget ismerje meg. A magyar állam területén nem volt és nincs román nemzet, csak nemzetiség. (...)

És egy komoly számottevő iratban sem az egyes sem a testület nem fog oly könnyelműen hazudozni, mint ön, uram, a román akadémia felhívásában, mikor állítja, hogy a magyar a románságtól követeli nyelvének, vallásának, szokásainak elhagyását, hogy magyarrá legyen. Honnan veszi az akadémia és ön uram, ezeket a közönségesen elcsépeelt hazugságokat? (...) Hiszen ország-világ tudja, hogy nálunk a nemzetiségek nyelve, egyháza, szokása törvényileg biztosítva van (...), járjon bárki is keresztül-kasul az országban, mint járt Grădişteanu, a romániai szenátor, úgy mint ő, bárki is mindenütt meggyőződhetik, hogy mindaz, ami egy nemzetiség számára egy államban biztosítandó, a nyelv, a vallás, a szokás, az törvényileg és tényleg biztosítva van.(...)

Az akadémia ezen hazudozásait 1867-től fogva hazánk ellenségei állandóan hangoztatják; de huszonegy esztendő után a román nemzetiség nem tud felmutatni egyetlen elveszett lelket, ellenkezőleg, a román létszám szaporodása nagy mértékben kimutatható.(...)

Az orosz felemésztett már félmillió románt, a magyar egyet sem, - hol volt a Liga, a tudományos akadémia és az az örvényező sajtó, mely ma tűzokádó hegyként dolgozik a magyarság ellen akkor, mikor ez a felemésztés folyamatában van? Ha a romanizmus érdekében a Liga és a tudományos akadémia oly merész és bátor, kihívó és impertinens ott, ahol ez rá nézve veszéllyel nem jár, miért nem olyan az oroszokkal szemben? Ha meg van engedve ily esetben az idegen államok belügyébe való beavatkozás, akkor nyíltan kimondom, hogy a román tudományos akadémia követte el a század legnagyobb gyávaságát, mert nem mert az oroszot még gyöngéden sem figyelmeztetni a besszarábiai románság jajkiáltásaira. (...)

Nyilvánvaló dolog, hogy a román királyságot a magyar gróf Andrássy Gyula /14/, az osztrák-magyar birodalom külügyminisztere teremtette meg. Ő volt az első, aki a román királyságot elismerte. Mit gondol a román akadémia, hogy oly nemű államalakulás, mint aminő a román államé volt, egy nagyhatalom tőszomszédságában végbemehetett volna-e, ha az a nagyhatalom az ellen tiltakozott volna? (...) A magyarok igenis örömmel fogadták a román királyság megalakulását, mert gondolták, hogy benne a Hohenzollern-korona alatt, a sok villongást és detronizálást, a belső forradalmakat a rend, a szorgalom, a munka fogja fölvaltani; tőszomszédságában tehát egy független, céljai tudatának élő konszolidált államot fog bírni, amely a politikai kalandorság által az annyi szenvedés árán megteremtett szabadságát nem fogja veszélyeztetni. (...)

A berlini kongresszuson vajon ki harcolt Besszarábia elvétele ellen? Andrássy, a mi magyar külügyminiszterünk lépett sorompóba az orosz törekvések ellen, és amikor ennek dacára Besszarábia a román államtestből kiszakított, a magyar sajtó volt az, amely ezt a tényt az orosz hatalom hálátlanságának és barbárságának jelentette ki. A magyar diplomácia azóta a leggyöngédebben bánt el az újjáalakult szomszéd állammal; egy percig sem tévesztette szem elől, hogy az az állam szabad és független.(...)

V.

Uram!

Önök mesterek a hazudozásban. Az önök Ligája a hazudozók és a rágalmozók szövetsége. Ezért nem becülöm önöket semmire. Fellépésük merész, a hazugságot arcpirulás nélkül rakják egymásra, ami a világot az első pillanatra meglepi és hisz; de a világ is rájön majd az önök erkölcsi fogyatkozására, s önöktől és ügyüktől megvetéssel fog elfordulni. Ebben nagy kára lesz a román nemzetnek általában, mert a világ az önök erkölcsi fogyatkozását nemzeti sajtáságnak, jellembeli hibának fogja feltüntetni, ami tényleg nem az, mert legfennebb önnek

és társainak egyéni erkölcsi süllyedéséről lehet szó, ami a nemzetet egyáltalán nem alterálhatja.

Őn és társai ebbeli művészetüket különösen a kolozsvári *Memorandum-pör* ismertetésénél tüntették ki. Maga a román tudományos akadémia idézett felhívásában ezeket írja: “a román vezérférfiak Kolozsvárt öt esztendeig tartó börtönnel lettek megbüntetve azért, mert a nép panaszait egy memorandumban foglalva, császáruk elé terjesztették”. Hát ez mind, látni fogjuk, szemenszedett hazugság.

Ha már a király védnöksége alatt álló komoly társaság ily tág kaliberű lelkiismerettel érinti e kérdést, lehet képzelni, minő aggódó lelkiismeretességgel kezelte Európa előtt azt az ön elnöksége alatt álló Kultúr-Liga, amely tudvalevőleg sem a királyi védnökség, sem a komolyság vagy a tudományos színvonal által feszélyezve nem volt. Megmutatja ezt a röviden előadott tényállás.

Az 1887-ben Nagyszebenben tartott román konferencián indítványozott, hogy a román nép sérelmei egy szerkesztendő Memorandumban a magyar korona tudomására hozassanak. Mocioni, Babeş, P. Cosma, Aurel Mureşan, a Gazetta szerkesztője és többen jóllakván már a Bach-korszakból fennmaradt sok haszontalan memorandumozással, az indítvány ellen foglaltak állást, de sikertelenül; az indítvány kis többséggel határozatba ment át, a komité pedig meg lett bízva annak szerkesztésével és legfelsőbb helyre való juttatásával. A 25-ös komitéban a Mocioni-pártnak többsége lévén, a memorandum szövegezése évről évre halogatva lett 1892-ig, mikor az önök kultúr-Ligája megalakult.

A megalakult Liga első kultúrténye az volt, hogy az 1887 óta szunnyadó Memorandum-ügyet felelevenítette, Al. Mocioni, V. Babeş, P. Cosma és mások ellen nemzetárulási vádat emelt, ellenük irtóháborút indított; 1892-ben Nagyszebenben új konferenciát hívott össze, amelyen a memorandumnak rögtöni felküldését, most már a császárhoz Bécsbe, elhatározta, a 25-ös komitéból a Mocioni-párt tagjait kisöpörte, s a legszélsőbb elemeket választotta be. Mindez könnyen mehetett, mert a Ligának pénze volt; nálunk pedig egy csomó kopott múltú diszkreditált férfiú állott lesben, akik a Ligában valóságos megmentőiket látták, s lettek neki fizetett közönséges zsoldosai. A Liga pénze az elzüllött egzisztenciák bátorságát is megteremtette, ami azelőtt merőben hiányzott, mert azelőtt szerényen meghúzták magukat az ország egyik-másik zugában, és nem hallott róluk senki sem. Most megváltozott a helyzet. Az elalélt egzisztenciák a Liga pénzén felelevenedtek, mozgékonyak, merészek lettek; ezzel megkezdődött a mártírokat teremtő korszak, amelyben most is élünk.

A Liga által 1892-ben megteremtett nagyszebeni román komité 25 tagja a memorandumot gyorsan megkészítette, s az alkotmányellenes botrány részleteit, a Memorandum felvitelét Bécsbe a császárhoz, megállapította. A Liga rengeteg összeget bocsátott rendelkezésre a komiténak, mert meg volt róla győződve, hogy a magyar állam abban a percben semmisül meg, amelyben a román komité tagjai előtt a császári Burg kapui meg fognak nyílni! Összefogdosott az országban, akkor még nehezen ment, 200 különféle embert, akiknek neve és értéke máig is ismeretlen, s akik napidíj és új ruha mellett készek voltak a komité és a Liga zsoldjába szegődni. Így alakult meg a bécsi küldöttség, nem választás, nem konferencia megbízása, hanem szegődtetés útján, ami nem válhat nagy becsületére a népnek, amelynek nevét bitorolni kezdte. (...)

Természetesen célt nem értek. A deputáció elnökei sorba járták az osztrák minisztereket - senki sem állt velük szóba. A deputáció Bécsnek utcáin a mesterinasok gyönyörűségére körmenetet rendezett, de sehol semmi rokonszenvenyilvánítás. A bécsi sajtó gúnyt kezdett már üzni a bocskoros politikusokból, míg végre a rendőrség a csellengő deputációt komolyan figyelmeztette, hogy 24 óra alatt a császári székvárosból kerekedjenek el, távozzék. Hogy a

díszesen kiállított Memorandum kárba ne menjen, kuvertbe zárták s a császári kabinetiroda címére postázták, honnan *felbontatlanul*, a magyar kormány útján dr. Ion Rațiuhoz, az elnökhöz nemsokára visszaküldetett. A Memorandum-komédiának ez a története. (...)

Látható tehát, hogy a Liga, a komité és a deputáció a bécsi skandalumot egészen szabadon, senki által nem feszélyezve rendezhette. A magyar államhatalom a politikai szabadmozgást, bár a legalkotmányellenesebb mederben és a legsértőbb módon indult meg, meg nem akadályozta. (...) A komité a kudarc után azonban tovább ment; elhatározta, hogy a császár elé nem jutott memorandum szövegét kinyomtatja, és különféle nyelveken Európában szétterjeszti. Meg is tette (...), a baj az volt, hogy a komité abban a memorandumban, mint nyomtatványban, megtámadta az állam integritását és a törvény kötelező erejét. Hát ez semmi rendezett államban nincs megengedve, és az állampolgárok szabadsága semmiféle államban nem terjedhet azon tanok hirdetéséig, melyek az állam felbomlásához vezetnek.

Ekkor lépett közbe az államhatalom, és ekkor fogta sajtópörbe a komité 25 tagját, mint olyanokat, akik egy törvénybe ütköző nyomtatvány szerkesztői és terjesztői voltak. Én ekkor sem helyesletem e pört. (...)

Őn uram és kétszázezer társa a gyávaság ezen elvét fenntartották, és több mint 300.000 frankot költöttek el annak keresztülviteléhez. Ha a nép pöre volt ez önök szerint, a népet a komédiában szerepeltetni kellett. Az önök templomaiban a magyarok ellen és a vádlottak mellett országszerte miséket tartottak. (...) A legnagyobb terrorizmus és presszió folytán a tárgyalás első napjára becsődítettek 4000 embert, akikkel a magyar jogszolgáltatást a maga működésében meg akarták gátolni. (...) A hitványság netovábbját tanúsították önök, mikor a tudatlan, fegyvertelen népet oda vezették a szuronyok elé, biztatták a törvénytelenésekre, lázító iratokat osztván szét. Önök okvetlenül vért akartak látni, hogy Európa elé siessenek, és elmondhassák: "Íme, a magyar már gyilkol, már védtelen, jogát kereső népet öl!" Nem az önök hitványságán múlt, hogy ez be nem következett, hanem a román nép komolyságán, mérsékletén; a magyarság tapintatán, mely akkor sem enyészett el, mikor Lucaciu, a pap, a nagy mártír a város utcáinak szegletein lázított.(...)

Kimutattam, hogy a memorandum-pörben vádlottak nem azért lettek elítélve, amiért a Liga és az akadémia mondja. Kiindulási pontjuk tehát hazugság. Az ebből folyó többi rágalom és hazudozás méltatásába nem bocsátkozom. Egyet azonban megjegyzek, és ez az, hogy önök a mártírokat, Rațiut és társait igen nagy megtiszteltetésben részesítették, amikor az önök által 50.000 példányban szétküldött Golgotájukban, mint Krisztust, keresztfára feszítve s a magyarok által korbácsolva mutatták be hívőiknek. Nálunk ország-világ s elsősorban a tagosított román községek tudják, hogy Rațiu nem erre érdemes. (...)

Ha önök demoralizálnak, a magyarság meg nem mentheti e népet a pusztulástól semmi áron; ha önök jó erkölcsre tanítják a népet, úgy a magyaroknak semmiféle hatalma nem semmisítheti meg őket. Az első dolog tehát a köztisztesség, amely önben és kétszázezer társában merőben hiányzik.

XII.

Uram!

Még volna mondanivalóm, de ezúttal sietek befejezni leveleimet. Türr tábornokhoz intézett soraiból kiemelem a következőket:

"Ami mondanivalóm volna még az 1848-i illusztris magyarnak az: én is szeretem a magyarokat, és sok tekintetben bámulom őket. Annál levertőbb vagyok, látván őket, hogy

politikai hibákban csökönysök azon nemzettel szemben, amely arra van hivatva, hogy előbb-utóbb barátságban éljen a magyarokkal, vagy a magyarokkal elpusztuljon a szláv tengerben.”

”Lelkem mélyéből meg vagyok győződve, hogy a szláv óceánban eltévedt magyar és román szigetek egymás támogatására és nem egymás gyengítésére vannak hivatva.”

Ez kétségtelenül okos beszéd. A magyar-román barátság szükségességét nem egy román diplomata hangsúlyozta már. Yonescu mostani román közoktatási miniszter is írt a kérdésben. Nekem ez a barátság ideálom. Szent meggyőződésem, hogy ezen őszinte barátság létesítése előtt a román állam összes erői le vannak kötve: a magyar állam pedig kénytelen költséges és felesleges intézkedésekbe bocsátkozni. Különösen a román államot ez a kérdés teljesen megbénítja. A béke tehát szükséges.

A magyarság által a kibékülés meg volt kísérelve. Hieronymi belügyminiszter bejárta Erdélyt, hogy a románság óhajairól meggyőződjék. Csökönys “politikai hibák”-ról tehát nem lehet szó. Hieronymi azonban hiába járta be Erdélyt, a kinyújtott jobbot senki sem fogadta el; visszatért Budapestre azzal a szomorú tapasztalattal, hogy az erdélyi román vezetőknek arra a magyar barátságra abszolúte semmi szükségük nincs, nekik küzdelem kell, hogy az önök jóindulatát és a két és fél milliónyi évi dotációt a maguk számára biztosíthassák. Magam is hirdetem: a magyar-román barátságot nem Erdélyben, hanem Bukarestben kell ma már megkötni. Amikor ott a biztatás és a pénzküldemény forrása kiapad, Erdélyben a kalandor politikának vége szakad. (...)

Ne kívánják azonban, hogy amíg önök a legszemérmertlenebb, gyűlöletes fegyverekkel küzdenek a magyarok ellen, ők szeretettel gondoljanak önökre és reánk, akik itthonról önöket izgatják, hogy ők ezt a harcot összedugott kézzel szemléljék, s engedjenek valamiben önöknek, ami az önök győzelmét jelentené. Ez gyávaság volna, gyáva pedig a magyar soha sem volt.

A harcot önök indították, azt csak önök szakíthatják meg. Amely percben félrevonulnak, a béke abban a percben biztosítva van. Hogy a békéből tartós barátság legyen, szintén önöktől függ.

Lesz-e önöknek annyi erejük, bölcsességük, hogy ezt belássák, nem tudom, én óhajtom, hogy legyen, mert e harcban nem a magyarság, hanem a románság veszedelmét látom.

A népem iránt érzett lángoló szeretet, a hazám iránti hűség és a biztos veszedelem előrelátása sarkallt arra, hogy soraimat önhöz intézzem. Talán néhol éles, kíméletlen voltam, sértési szándékom azonban nem volt, az ügyért beszéltem így.

Az Úr világítsa meg az ön elméjét, hogy belássa, miszerint a két népnek tartós békére, barátságra és nem meddő, ostoba harcra van szüksége; nyissa ki szemét, hogy lássa, miszerint e harc csak a két nemzet ellenségeinek használ. Ez a hitem.

Isten önnel!

□ □ □

J E G Y Z E T E K

- 1.- PAPIU-ILARIAN, Alexandru, (1828-1878), jogász, történész, politikus. Vizsgálódásainak és machiavellisztikus törekvéseinek középpontjában Erdély állt.
- 2.- II. József, Németország királya: 1764-1790; Németország császára 1765-1790; 1781-ben kiadja a türelmi ediktumot.

- 3.- MIHAI VITEAZUL (Vitéz Mihály), 1593-1601 között Havasalföld vajdája, 1599-ben betör Erdélybe, és egy esztendeig tartja uralma alatt.
- 4.- Bizonyos változtatásokkal ez a megfogalmazás ma is él a román, mindenekelőtt sovinszta köztudatban. A változtatások mindenekelőtt a tartományok történeti-adminisztratív voltára vonatkoznak; ezek szóhozása ugyanis egy újbóli földarabolás rémképét csempészné be a mai hatalom birtokosainak számításaiba.
- 5.- ȘTEFAN CEL MARE (Nagy István), 1457-1504.
- 6.- NEGRU VODĂ, más néven RADU NEGRU (Fekete Vajda avagy Fekete Radu), Havasalföld első uralkodója, "ha a honalapítás legendájának hinni lehet" - írja róla az elfogultsággal aligha vádolható Mic Dicționar Enciclopedic.
- 7.- DRAGOȘ VODĂ, kb. 1352-1353.
- 8.- 1516-1696, a szerző célzása nem világos; a Habsburg ház világhatalmi tényezővé igazából majd a Karlócai béke után vált, 1699-ben, s különösen, hogy győztesen került ki a spanyol örökösödési háborúból (1704-1714).
- 9.- PETRU RAREȘ, Moldova vajdája 1527-1538 és 1541-1546 között.
- 10.- BĂTHORY ANDRÁS (1566-1599). Az ingatag Báthory Zsigmondtól vette át - a rendek beleegyezésével - Erdély fejedelemségét. A császári udvar által fölbérelt Mihai Viteazul azonban 1599-ben Sellemberkénél legyőzte, majd egy fölbujtott székely - Székely Ördög Balázs - a menekülő fejedelmet meggyilkolta.
- 11.- VASILE ALEXANDRESCU URECHIA, 1834-1901, történész, író, és román viszonylatban liberálisnak számító politikus.
- 12.- IOAN RAȚIU, 1828-1902, az erdélyi Román Nemzeti Párt megalapítója és első elnöke.
- 13.- VASILE LUCACIU, 1852-1922, pap, a Román Nemzeti Párt főtitkára; 1918 után szélsőségesen sovinszta eszméit igyekezett megvalósítani, s ez nagyjából sikerült is neki.
- 14.- ANDRÁSSY GYULA gr., 1823-1890, a szabadságharc hőse, 1867-ben miniszterelnök; az ő adminisztrációja dolgozta ki a nemzetiségi törvényt.

(A jegyzeteket Ara-Kovács Attila készítette)